

VÄSTANFORS

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Västanfors ligger i Fagersta kommun i nordvästra delen av Västmanlands län. Idag är Västanfors en del av Fagersta stad. Västanfors var tidigare en del av Norbergs socken. 1642 blev Västanfors i stället annex till Norbergs socken för att först 1810 bli en egen församling. År 1928 blev Västanfors municipalsamhälle och 1944 fick det tillsammans med Fagersta stadsrättigheter.

Bergsbruk har varit invånarnas viktigaste inkomstkälla. Brytningen av järnmalm i Norbergs bergslag påbörjades under 1200-talet. Geografiskt kom området att omfatta socknarna Norberg, Västanfors och Karbenning.

KOMMUNIKATIONSLEDER

Genom Västanfors rinner Kolbäcksån. Med vattenkraften bedrevs hyttverksamhet längs ån. Direkt söder om dagens kyrkplats anlades Västanfors järnbruk år 1611. Samtidigt grundades Fagersta bruk några kilometer norrut. I närheten fanns även det äldre Semla bruk. Västanfors samhälle ökade i betydelse genom hyttverksamheten. Bergslagsvägen, som gick genom byn, och sockenkyrkan medförde att byn utvecklades till en handelsplats.

Anläggandet av Strömsholms kanal i slutet av 1700-talet fick stor betydelse för bruken i Västanfors. Genom kanalen underlättades transporter av kol till bruken och järn från dem. Flera slussar anlades längs sträckan ut till Mälaren. Under 1900-talet användes inte kanalen längre som transportled. Renoveringsarbeten påbörjades 1961 och 1970 återinvigdes kanalen för turisttrafik.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

I samband med avsöndringen från Norbergs socken år 1642 uppfördes ett träkapell intill den plats där dagens kyrka står. Kapellet ersattes 1827 av den nuvarande stenkyrkan. Tornet uppfördes 1794.

Prästgården och sockenstugan ligger direkt norr om kyrkogården. Norr om kyrkbyn ligger Fagersta bruk där Fagersta tätort växte fram under 1900-talet. Idag finns största delen av tätorten koncentrerad till vattendragets östra sida. På västra sidan ligger före detta Västanfors bruksherrgård, idag hembygds gård samt ett industriområde.

Omkring kyrkan ligger villor från 1900-talets början. Norr om järnvägen ligger en koncentration av kyrkans byggnader som församlingshemmet som är ett modernt och stort komplex med pastorsexpedition och lunchrestaurang. Både prästgården och komministerbostaden används till förskoleverksamhet. En ny sporthall håller på att byggas i höjd med begravningsplatsen.

GRÖNSTRUKTUR

Kyrkan med omgivande kyrkogård är belägna ovanför en brant sluttning på östra sidan om sjön Kratten, där Kolbäckån/Strömsholms kanal tar vid. Norr om kyrkan på en udde i sjön Kratten ligger en begravningsplats som anlades under slutet av 1800-talet/början av 1900-talet.

Marken sluttar ner mot sjön. Flera av kyrkans byggnader ligger med sjötomt där gräsmattor sträcker sig ner mot stranden. Prästgårdstomten samt på marken för skola och den rivna klockarbostaden finns fruktträd på sluttningarna. En syrenhäck markerar tomt för den rivna klockarbostadens tomt.

BEBYGGELSE

Direkt norr om kyrktomten ligger den tidigare prästgården, uppförd år 1800. En tidigare mangårdsbyggnad har funnits på platsen. Idag används byggnaden som förskola. På motstående sida vägen finns sockenstugan från 1668. Byggnaden flyttades en kort bit 1939 och står idag på platsen där prästgårdens tidigare loge stod. Ytterligare norrut ligger det moderna församlingskomplexet och nuvarande pastorsexpedition. Bredvid ligger komministerbostaden från 1923. Öster om vägen ligger en skolbyggnad och en platå där klockarbostaden tidigare stod. En skolbyggnad är riven och ersatt med en modern byggnad i falurött. En sporthall är under uppförande.

På västra sidan om vattendraget ligger Västanfors herrgård. Det är en delvis bevarad bruksmiljön med herrgårdsflyglar, före detta brukskontor, ekonomibygnader och arbetarbostäder.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1827	
Ja Prästgård	17/1800-tal	Idag förskola
Ja Sockenstuga	1668	Tidigare delvis arrendatorsbostad. Ägs och förvaltas av hembygdsföreningen.
Klockargård		Riven
Fattigstuga		
Ja Skolhus		En av byggnaderna ersatta av modern låg byggnad.
Tiondebod		
Sockenmagasin		
Kyrkstall		
Ja Komministerbostad	1923	Idag förskola

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

De kyrkliga byggnaderna är många och verksamheten bred.

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

Äldre medeltid till 1350	1 Betydande värde som helhet
Yngre medeltid 1350–1550	o 2 Betydande värde i delar
1550–1760	3 Få betydande värden
1760–1860	
1860–1920	
1920–2000	
o Blandad tidsperiod	

ANVÄNDNING IDAG

Kyrklig verksamhet, förskoleverksamhet

ATT TÄNKA PÅ

Västanfors kyrka ingår i riksintresse för kulturmiljövården U7 Strömsholms kanal.

Samtliga fornminnen är skyddade enligt 2:e kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

KÄLLOR

Kulturhistorisk karakterisering Västanfors kyrka, Västerås stift, 2005

Kulturminnesvårdsprogram för Fagersta kommun, 1985

Lantmäteriet, äldre kartmaterial, www.lantmateriet.se 2021-07-01

Prästgårdsinventering U-län, Riksantikvarieämbetet, 1987

Västanfors kyrkan

Västanfors sockenstuga.

Före detta prästgård.

Skolbyggnad.

Församlingshem, pastorsexpedition, lunchrestaurang m.m.

Före detta komministerbostad.

Begravningsplats i norra delen av området.

Delar av begravningsplats och före detta komministerbostad.

Ny aktivitetshall under uppförande.